

K Florestanovu střečkování [1984]

Kritický sborník přetiskl ve svém loňském 3. čísle text, jímž jsem přispěl do sborníku věnovaného prof. Vladimíru Kadlecovi k předloňským sedmdesátinám (přetištěn byl už také ve třináctém *Svazku pro dialog* z r. 1982). Tato okolnost nebyla v Kritickém sborníku zmíněna, takže odpadl vnější náznak úmyslu, s nímž jsem text napsal. Tím úmyslem totiž byl pokus o rozhovor, tedy o dialog s marxisty, které je třeba i dnes (a po mém soudu i v dohledné budoucnosti) brát vážně také a především po stránce myšlenkové a ideové. Svůj pokus o dialog jsem pojal tak, že jsem postavil lidem, kteří se považují za marxisty navzdory tomu, že byli asi před čtrnácti lety vyloučeni z komunistické strany (a kteří se za marxisty považovat mohou právě proto, že byli vyloučeni), několik otázek. Bylo mi naprosto vzdáno stavět ony otázky řečnický, tj. aniž bych čekal na nějakou odpověď, nýbrž jsem i pro sebe považoval za nadmíru důležité, zda nějakou odpověď uslyším a jaká odpověď to bude.

Stalo se, že – nejspíš v žertu – byl můj počín jedním z těch, jímž otázky byly adresovány, charakterizován tak, jako že jsem „je všechny vyvolal k tabuli“. Když jsem pak byl pozván k rozhovoru o celé věci s několika „exkomunisty“ (mezi nimiž byl i ten, kdo onu charakteristiku vymyslel), opáčil jsem, že jsem se náhle před tabulí ocitl já sám. A vskutku mi bylo hned jasné, že zřejmě u přítomných převažuje pocit, že jsem své otázky mínil jako útok a polemiku. Proto jsem považoval za nutné blíže objasnit pozice, z nichž jsem při psaní vycházel a z nichž všeobecně vycházím ve svých poněkud „laických“ politických úvahách. Řekl jsem v podstatě to, co jsem říkal po únoru 1948 už na vysoké škole: filosoficky marxismus nepřijímám, i když se jím cítím věcně osloven a také ovlivněn; politicky je mi – abstraktně vzato (tj. bez přihlížení ke skutečné politické tváři evropských politických směrů) – nejbližší myšlenka sociální demokracie. Ale protože vidím, jak praktická politika sociálně demokratických a socialistických stran v evropských zemích ztroskotává a jak daleko široko není vidět žádnou novou koncepci, žádné nové politické myšlení vycházející ze socialistických principů, jež by se pokusilo zreflektovat tento neuspokojivý stav a ukázat novou cestu, vedoucí k „nové společnosti“, cítím se politicky být bližší těm komunistům, kteří si konečně uv lomili nutnost demokratizace společnosti, jež se na nedemokratickou a protidemokratickou cestu dostala jen v důsledku vážných deviací socialistického programu.

Předpokládám, že nikdo soudný nebude hledat v této „deklaraci“ mého politického sebepochopení ani oportunistický tah (mohl jsem se tak vyslovit jen v přítomnosti lidí bez skutečné politické moci), ani nějaký taktický či dokonce strategický krok. Chtěl jsem jen vyčistit atmosféru od možných nedorozumění a vyklidit volné pole pro věcný rozhovor, od něhož jsem očekával a dosud očekávám určité vyjasnění, zda tzv. reformní komunisté či tzv. eurokomunisté či nějaký další typ s dosavadním vývojem reálného socialismu nekonformních komunistů mohou představovat ty, které bych mohl brát jako potenciální spojence a jimž bych se sám jako potenciální spojenec mohl nabídnout. K takovému prakticky politickému sblížení je ovšem, ještě hodně daleko; mám však za to, že je třeba je už teď hledat a připravovat.

A do tohoto kontextu nápadně disonantně vpadl Florestan se svým „komentářem“. Zřejmě z jeho popudu byl můj text rozdělen na oddílky, očíslované k účelům „komentujícího“. A každý z oddílků byl mávnutím pera vyřízen a oznámkován. Většinou nejde ani o pokus o nějakou argumentaci. Pracuje se tu nečistě a myšlenkově mělce. Nikde ani náznak vůle k rozhovoru. Nemám pocit, že by bylo nač odpovídat. Táže-li se například Florestan, čím se liší rozhodnutí J. L. Hromádky od rozhodnutí Emanuela Moravce (pozoruhodným rekordem tu překonává běžnější srovnávání Hromádky s Plojharem), jistě neočekává, že na jeho otázku budu věcně odpovídat. Už přijetí rozhovoru na této platformě by znamenalo dobrovolně se nechat morálně i myšlenkově předem diskvalifikovat. Kdysi dávno razil Florestan (tenkrát nikoliv pseudonymně) heslo, že z dialogu není nikdo vyloučen, pokud se nevyloučil sám. Tentokrát formuloval své komentující poznámky tak, že předem z dialogu vyloučil slušné lidi a kromě nich zároveň i sebe.

Ve svém sborníkovém příspěvku jsem mj. řekl, že „víme, čemu ti nejlepší z nich“ (tj. komunistů) „věřili tenkrát, ale nevíme, čemu věří dnes“. „Ale vždyť přece žijí! Jak vidí dnes svůj život a naši společnou

budoucnost? Co jim zůstalo z jejich dřívějšího přesvědčení? V čem se považují dosud za marxisty? Co drží a čeho se vzdali?“ Vyjádřil jsem svými otázkami jak své přesvědčení, že odpověď považuji za důležitou nejen pro sebe, ale pro naši *společnou budoucnost*, tak svou dobrou vůli chápat jako pro minulost (třeba poúnorovou a minulost padesátých let), tak pro přítomnost a také pro budoucnost jejich pozice i jejich rozhodování tom nejpozitivnějším a ideovým, v tom, co je vposledu vedlo“, a tedy i nyní vede a v budoucnu povede. Florestan má naopak za to, že to není důležité, protože s těmito lidmi už Florestan nehodlá politicky počítat; anebo to není důležité, čemu kdo věří nebo nevěří. Ve svých politických důsledcích to pak znamená buď revanš, anebo jen nový odstín politického (a ostatně vůbec lidského) nihilismu.

Již dnes musíme vážně promýšlet, co je možno a nutno podniknout pro nápravu věcí obecných, abychom příštím generacím nepřipravili budoucnost ještě horší, než naši otcové připravili nám. V tom nám ovšem nemůže být pomocí ani fantazírování, ani připravování toho, jak si budeme vyřizovat účty. Ale daleko nejzbytečnější je zmatené střechování, k jakému se uchýlil Florestan.

[Odpověď na „Komentář ke stati L. Hejdánka *Socialismus včera, dnes a zítra*“ (*Kritický sborník* 1983, č. 3), s kterým jsem se seznámil, teprve když jsem samizdatový svazek dostal do rukou. A v té době byl jeho autor, Jiří Němec, již jako emigrant v Rakousku (sám mi o tom nic neřekl, než odjel). Vytkl jsem to dost ostře Janu Lopatkoví, že jsem na to nemohl odpovědět ihned, a ten mi okamžitě nabídl, abych na to reagoval v nejbližším dalším čísle, které se připravovalo (tedy ovšem až v č. 2 následujícího ročníku, tedy 1984). Pozn. aut.]